

Historisch papierbehang

Historisch papierbehang is vrij nauwkeurig te dateren en vertelt daarmee veel over het gebouw, de interieurgeschiedenis en de bewoners door de tijd heen. Materiaal, kleuren, patronen en glans- en velouté-effecten weer spiegelen technische ontwikkelingen en trends én vertellen over de persoonlijke smaak van de mensen die deze panden vroeger hebben bewoond.

Inleiding

In talloze interieurs is nog historisch papierbehang te vinden. Van alle soorten wandbekleding komt papierbehang het meest voor. Het oudste dat in Nederland op wanden is aangetroffen, dateert uit de jaren vijftig van de achttiende eeuw. Van papier op plafonds kennen we al voorbeelden vanaf omstreeks 1600. Het in die tijd met houten stempels bedrukte papierbehang is zeer bewerkelijk en dat maakt het ook kostbaar. Door de industriële revolutie ontwikkelt papierbehang zich in de tweede helft van de negentiende eeuw tot een massaproduct en wordt het voor iedereen betaalbaar.

FOTO: F. VAN GALEN 2008

Bedrukt linnen behangsel uit de late achttiende eeuw, met daarop een papierbehang uit de vroege negentiende eeuw, achter een behang uit de jaren 1970 in Kerkstraat 4 te IJsselstein

FOTOS: TECHNANU 2008

De wanden van deze slaapkamer op Kasteel Heeze in Noord-Brabant zijn bekleed met papierbehang op linnen uit ongeveer 1797

Historische ontwikkeling

Papierbehang komt in het midden van de achttiende eeuw op. Tot die tijd zijn muren met andere soorten behangsel bekleed. Onder de welgestelden is goudleer in de zeventiende en de achttiende eeuw zeer populair. Geweven wandtapijten zijn een andere luxueuze muurbedekking, die de opkomende rijke burgerij van de zeventiende eeuw zich kan veroorloven. Minder kostbaar zijn de imitaties van wandtapijten, geschilderd op grof geweven linnen. In de tweede helft van de achttiende eeuw raken beide uit de mode. Vanaf het einde van de zeventiende eeuw gaan wollen en fluwelen stoffen met uiteenlopende patronen dienst doen als wandafwerking. Zie de brochures *Schade aan historisch interieurtextiel* en *Herstel van historisch interieurtextiel*. Daarnaast heb je bespanningen van bedrukt katoen, en later in de achttiende eeuw ook van zijde. Vanaf het tweede kwart van de zeventiende eeuw komen er linnen behangsel, bedrukt of gesjabloneerd met bloempatronen. Deze blijven ook in de achttiende eeuw populair.

Sierpapier

Het oudste papierbehang dat in een Nederlands interieur is teruggevonden, dateert van omstreeks 1600. Het is niet tegen de muur, maar tegen het plafond geplakt. Eigenlijk is het sierpapier: decoratief bedrukte vellen waarvan in die tijd onder andere de schutbladen van boeken gemaakt worden. Dit sierpapier is aangetroffen tegen balkenplafonds van twee huizen in Middelburg. In Deventer zijn prenten uit 1614 gevonden waarmee een beschilderde balklaag is behangen.

FOTO MAKER ONBEKEND 1990

Een stuk Engels papierbehang, geproduceerd in ongeveer 1765, uit een pand in Utrecht

FOTO SP VAN GALEN 1991

Een deel van het Chinese behang in Oud-Amelisweerd te Bunnik

Sierpapier kent in die tijd meer toepassingen in het interieur. Ook meubels en kistjes worden ermee bekleed. Men gebruikt diverse soorten zoals marmerpapier en sitspapier.

Engels en Frans behang

Engels en Frans papierbehang zijn internationaal vermaard en worden op grote schaal geëxporteerd, ook naar Nederland. De Engelsen hebben veel succes met hun gevelouteerd behang. Hierbij is wolpluis op papier gelijkwaardig waardoor het op (veel duurder) fluweel lijkt. De neiging om kostbare wandbekledingen na te bootsen in goedkopere materialen is van alle tijden. Papierbehang leent zich daar bij uitstek voor.

In Frankrijk begint de productie van papierbehang in de sierpapiernijverheid. Om de vellen wandbehang te onderscheiden, worden ze *papiers de tapisseries* genoemd. In de achttiende eeuw en in de eerste decennia van de negentiende eeuw zie je opvallend veel imitaties van textiele stoffen op papierbehang, zoals Schotse ruiten en draperieën. Ook architectonische motieven zoals kroonlijsten zijn populair. De behangfabrikanten in Frankrijk schakelen zelfs kunstenaars in om patronen en voorstellingen te ontwerpen. Het Franse papierbehang is dan ook van een hoge artistieke kwaliteit.

Chinees behang

Op verschillende locaties in ons land is Chinees behang nog bewaard gebleven. Een van de bekendste locaties is het landhuis Oud-Amelisweerd te Bunnik waar twee vertrekken op de bel-etage voorzien zijn van Chinees behang met voorstellingen van vogelparen in bloeiend struiken, jachtscènes en een drakenbootrace uit de periode 1750–1770. Deze Chinese behangsels, vervaardigd in het Chinese Kanton, zijn met de V.O.C naar Nederland

aangevoerd. Uit de restauratie blijkt dat de behangsels zijn hergebruikt en pas in een latere bewoningsfase zijn aangebracht.

Handgeschept lomp papier met blokdruk

Het eerste papier wordt vervaardigd uit katoenen textielresten. Voor papierbehang wordt in heel Europa dan ook aanvankelijk handgeschept lomp papier gebruikt. Deze papiersoort is te herkennen aan de ribbelachtige structuur. Dit is een afdruk van het vlechtwerk van de papierzeven (ook wel: schepramen) waarmee het papier is geschept. De zeef bepaalt de afmetingen van de papieren vellen, die variëren van 20 bij 30 centimeter tot maximaal 55 bij 65 centimeter. Vanaf 1760 worden er steeds fijnere zeven gebruikt, die vaak voorzien zijn van watermerken.

FOTO MAKER ONBEKEND

Panoramabehang in Harderwijk, met gezichten op Zwitserland. Dit behang is in 1815 en 1818 ontworpen en is geproduceerd door de fabriek van Jean Zuber & Cie te Rixheim in Frankrijk

Nadat de lompempapier velletjes aan elkaar tot banen zijn gelijmd, wordt met een lijmvorm de grondkleur aangebracht. Hierna worden de vellen bedrukt met houten blokken waarin een patroon is gesneden. Voor elke kleurgang is een andere blokdruk nodig. Dus hoe meer kleuren, des te kostbaarder het behang. Zogeheten panoramabehang bestaat uit rondgaande voorstellingen van 24 tot 32 banen breed, die geheel met de hand zijn bedrukt. Bijzonder is hier dat elke baan een eigen voorstelling heeft. Voor deze panorama's zijn soms duizenden blokdrukken nodig. Dat maakt ze zeer kostbaar. De meeste voorstellingen hebben een landschappelijk achtergrond met veel luchtpartijen. Het eerste panoramabehang is rond 1795 gedrukt. Het is uitsluitend in Frankrijk geproduceerd en in grote hoeveelheden geëxporteerd, naar onder meer Nederland.

Mechanisatie

Na 1840 komt de industrialisatie goed op gang. Door de ontwikkeling van de cilinderstoommachine en de introductie van het zogenoemde oneindige papier wordt de productie van papierbehang volledig gemechaniseerd. De kleine vellen veranderen in lange banen. Walsen en drukcilinders voeren de papierbanen in één machine langs verschillende verfbaden. Op deze manier krijgt het behang in één drukgang een grondering en patronen in meerdere kleuren. Hierdoor is men rond 1850 in Engeland in staat met één drukpers duizend tot vijftienhonderd rollen behang per dag te produceren. Frankrijk, waar de machinale productie eveneens doorgang vindt, blijft de koploper met behang van hoge kwaliteit. Vanwege een tekort aan katoenvezels wordt voor het papierbehang steeds meer houtpulp gebruikt waaraan lijn is toegevoegd. Deze productiemethode van behang verandert tot ver in de twintigste eeuw nauwelijks.

De negentiende eeuw

Rond het midden van de negentiende eeuw zijn vooral neogotische en neorococo-patronen erg geliefd, vaak in combinatie met bloemen en bij voorkeur rozen. Ruitpatronen komen ook veel voor, soms bestaand uit uitgerekte vierpassen. Helder blauw is na 1830 populair door de uitvinding van synthetisch ultramarijnblauw. In de loop van de decennia zwakken de kleuren af. Grijs en lichtbruine tinten gaan de boventoon voeren. Vanaf het laatste kwart van de negentiende eeuw kleurt het behang weer donkerder. De neorenaissancestijl geïnspireerd op de gouden eeuw wordt erg populair, met goudleer als een belangrijke inspiratiebron. Ook bestaat er weer een grote voorkeur voor textielimitaties, terwijl brede strepen eveneens tot het repertoire behoren.

De twintigste eeuw

Rond de eeuwwisseling vinden de art nouveau en later art deco hun weg naar behang. De sierlijke lijnen van de art nouveau zijn zeer geliefd, maar verdwijnen net zo snel als ze gekomen zijn. Ook meer abstracte motieven raken in zwang, naast traditionele patronen met onder andere medaillons.

FOTO I. BAART CA. 2000

Gevelouteerd behang rond schouwpartij in Menkemaborg te Uithuizen

In de eerste twee decennia van de twintigste eeuw is er een tendens naar zachte kleuren, terwijl men daarna weer kiest voor meer contrasten. Vanaf het eind van de jaren dertig worden de behangpatronen terughoudender en genieten lichte tinten de voorkeur. Na 1964 breekt de periode van het rauhfaserbehang aan, een structuurbehang waarin houtvezels zijn verwerkt. Moderne ontwerpers – mede geïnspireerd door het Bauhaus in Dessau – verafschuwen drukke, realistische patronen en dit heeft z'n weerslag op behang. Deze mode duurt tot diep in de jaren vijftig van de twintigste eeuw. Vanaf die tijd zijn mensen geneigd één wand te behangen met een opvallend patroon. Daarna worden de kleuren en patronen weer rijker. Vanaf de jaren zestig zijn de mogelijkheden eindeloos, maar behang maakt geleidelijk plaats voor (glad) stucwerk.

Cultuurhistorisch belang

Oud behang versterkt de beleving van authenticiteit in het interieur van een historisch gebouw. Sommige behangsets zijn inmiddels uiterst zeldzaam. Behang verschaft bovendien kennis van het soort vertrek en de inrichting, de modernisering ervan, de heersende mode, en de persoonlijke smaak en financiële draagkracht van de bewoners.

FOTO J. BOHANI INTERIEUR RESTAURATIE

Pakket behang uit de jaren 1810-1842, Herengracht 59 Amsterdam

FOTO T. BRAIN

Verborgene kamerdeur met zinken strips, waarvan het papierbehang tijdelijk is verwijderd, Vroenhof te Warmond

FOTO J. VAN GALEN 2012

Deur na herstel

Bouwhistorisch onderzoek

Behang is vrij nauwkeurig te dateren. Hierdoor is het van grote betekenis voor bouwhistorisch onderzoek. Nieuw behang is vaak op het oude behang geplakt. Zo zijn er in de loop der jaren behangpakketten van wel twaalf of meer lagen ontstaan, vergelijkbaar met de verflagen die tijdens kleuronderzoek tevoorschijn komen. De lagen zijn te lezen als jaarringen van de bouw- en bewoningsgeschiedenis. Zeker als je het behang en schilderwerk van meerdere vertrekken in samenhang bestudeert, biedt dat veel inzicht in de gebruiksgeschiedenis van een gebouw. Onderzoek naar behang kan zo extra vingervijzigingen bieden bij onderhoud, herstel of reconstructie van vertrekken. Op detailniveau kunnen de sporen van spijkergaatjes op de betengeling interessante gegevens opleveren die helpen om de geschiedenis van het vertrek en het behang beter te begrijpen.

Registratieformulier

Voor het documenteren van papierbehang dat tijdens bouwhistorisch onderzoek tevoorschijn komt, bestaat een handig registratieformulier. Het is een vertaling van een Amerikaans voorbeeld van Historic New England en te vinden op www.collectiewijzer.nl. Het bevat een uitgebreide opsomming van relevante gegevens over de vindplaats en het behang, om langs te lopen en in te vullen, zodat er geen essentiële informatie vergeten wordt. Gegevens uit verschillende panden zijn hierdoor ook gemakkelijker met elkaar te vergelijken.

Dragers

Papierbehang is hetzij rechtstreeks op de gepleisterde muren geplakt, hetzij op houten planken of betengelingen, al dan niet op oudere behangsels. In de achttiende eeuw wordt papierbehang

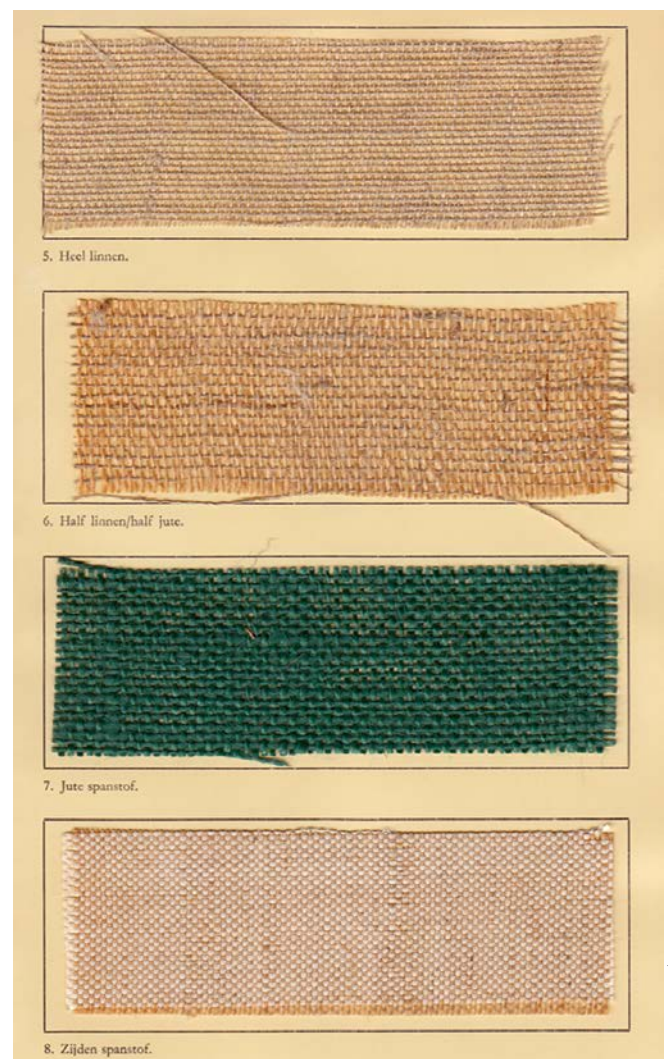

FOTO RATH EN DOODHEFFER, AMSTERDAM 1960

Monsterkaart met verschillende tengelstoffen uit 1960. Uit: *Alles over behang, handleiding voor de vakman*

FOTO J. BOHANI INTERIEUR RESTAURATIE

Behangfragmenten die rond spijkers achtergebleven zijn in een pand te Amsterdam

vaak zonder tussenlaag direct op het pleisterwerk aangebracht. Ook houten wanden en deuren zijn met papierbehang beplakt. Vanaf het midden van de negentiende tot ver in de twintigste eeuw worden aan de zijkanten van 'blinde' kastdeuren uitstekende zinken strips aangebracht. Deze strips maskeren de naad tussen deur en wand. Het behang wordt over de strips heen gevouwen en geplakt, zodat het behang op de deur zo naadloos mogelijk doorloopt op de wand, en de kast erachter vrijwel onzichtbaar is.

Betengeling

Zijn wanden onregelmatig of is beschutting tegen kou en vocht gewenst, dan wordt in de achttiende eeuw eerst een bespanning aangebracht. Er komen dan tengellatten tegen de muur, waarop linnen of jute wordt gespannen. Op deze betengeling brengt men vervolgens het grondpapier aan en plakt daarop het papierbehang. Zo is dat ook gebeurd met de oudste ter plekke bewaard gebleven papierbehangsels die we kennen, in Kasteel Heeze in Noord-Brabant en in Museum Meermanno in Den Haag. Ze dateren beide uit het einde van de achttiende eeuw.

Tengellatten

Het lattenwerk wordt door de tijd heen regelmatig hergebruikt. Bij achtergebleven spijkers en oude spijkergaatjes vind je dikwijls sporen van vroegere behangsels, zoals een eerdere betengeling, beschilderd linnen of een bespanning van ander textiel. In Delft en Leiden is een bijzonder fenomeen aangetroffen. Hier is een raamwerk van brede tengellatten aan de bovenkant met scharnieren tegen de muur bevestigd. Onderin zitten schuifjes om het raamwerk vast te zetten. In Leiden is die constructie gekozen om de wand achter het behang bereikbaar te houden, in Delft om bij een dakgoot te kunnen.

Grondpapier

Om behang beter te laten hechten wordt een betengeling eerst met grondpapier beplakt, een speciaal papier dat als ondergrond dient. Vóór de mechanisatie is grondpapier een kostbaar product, waardoor in plaats hiervan vaak oud papier wordt gebruikt. Denk aan bladzijden van boeken, aan pamfletten, financiële archieven, handgeschreven teksten en vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw vaak kranten en tijdschriften. Soms is hierop een jaartal te vinden, wat een indicatie oplevert voor het moment waarop het behang is aangebracht. Wanneer een papierbehang wordt vernieuwd, plakt men gewoonlijk het volgende behang rechtstreeks op het oude. Dit resulteert soms in dikke pakketten behang.

In de negentiende eeuw dienen oude behangsels soms als drager voor papierbehang. Het behang wordt geplakt op zowel beschilderde en bedrukte linnen behangsels, als op kostbare goudleren en zijden behangsels. Wandtapijten en imitatiewandtapijten blijken eveneens een goede ondergrond voor papierbehang te zijn. Gevelouteerde linnen behangsels worden bij hergebruik eerst gekeerd, omdat het reliëf van de gevelouteerde delen een onregelmatige ondergrond zou geven.

Vindplaatsen

Vaak is oud behang aan het zicht onttrokken. In elk oud pand kan eenvoudig rauhfaserbehang en/of een laag latexverf een of meer lagen historisch behang verhullen. Soms is het gebruikt als isolatie onder een vloer of als kiervulling naast kozijnen en balken. Bij verlaagde plafonds zijn delen van de muur met behang soms al in een vroeg stadium aan het zicht onttrokken. Datzelfde geldt voor de muurdelen achter radiatoren. Ook op hergebruikte houten onderdelen kan nog oud behang zitten.

FOTO G.J. DIJKER 2002

Pamfletten die gebruikt zijn als grondpapier voor negentiende-eeuws papierbehang in een pand te Bladel

Hele vertrekken

Interieurs waarvan de wanden met waardevol historisch papierbehang in het zicht zijn gebleven, tref je zelden meer aan. Ze zijn nog zeldzamer dan een interieur met een geschilderd linnen behangsel. Ter plekke bewaard gebleven papierbehang van enige ouderdom verdient het dan ook behouden te blijven voor de toekomst.

Achter voorzetwanden

Voorzetwanden verhullen per definitie de achterliggende wanden. Regelmatig wordt hier ouder papierbehang aangetroffen of fragmenten daarvan. Meestal is het eerste behang op gepleisterde muren geplakt en is er later met het groeien van de welvaart een betengelde en behangen wand voor geplaatst. In veel gevallen zijn de wanden al eens gestript, maar dikwijls zijn er langs de randen nog veelzeggende behangfragmenten achtergebleven.

In kasten en bedsteden

Een wand met ingebouwde kasten is soms voor een eerder behangen wand gezet en verhult dan een schat aan informatie. Soms is ook de binnenkant van een kast behangen. Bedsteden in boerderijen en ingetimmerde dienstbodekamers op zolder werden om hygiënische redenen behangen. Kieren van het houten beschot waren namelijk ideale nestplaatsen voor luizen en bedwantsen. Omdat het behang door het krimpen en uitzetten van het hout in de loop van de tijd scheurde, werden deze wanden regelmatig opnieuw behangen. Het zijn belangrijke vindplaatsen voor historisch behang, zeker omdat ze soms generaties lang niet gebruikt zijn.

Dateren

Hoe valt papierbehang te dateren? Naast de (bouw)historische gegevens van het pand waarin het behang zich bevindt, bieden het gebruikte papier, de druktechniek, de kleuren, sierranden en patronen van het behang en de dragers erachter belangrijke aanwijzingen voor de ouderdom.

FOTO M. SWEINSON 2012

Achter deze voorzetwand bevindt zich papierbehang uit het derde kwart van de negentiende eeuw, hoofdgebouw Artis Amsterdam

FOTO E. GELDHOF

Fragment behang uit de jaren negentig van de achttiende eeuw, dat onder de vloer gevonden is

FOTO B. GEEUWS, BEELDRAVKS.HBV

Irisé-behang met gevelouteerde sierrand uit ongeveer 1830 in Utrecht

Papier

Zijn er in het behang op regelmatige afstand van zo'n 30 tot 55 centimeter horizontale naden te zien, dan is het behang opgebouwd uit losse vellen papier en dateert het van vóór 1840-1850. Na die tijd wordt papierbehang aan de rol geproduceerd en komen vellen nauwelijks meer voor. Tot het einde van de negentiende eeuw is het gebruikelijk om de losse vellen papierbehang, en later ook de banen, met overlappende randen van een tot anderhalve centimeter aan te brengen, zowel horizontaal als verticaal. Nadien wordt er naad op naad behangen, ook wel stotend genoemd.

Glad papierbehang, velijnpapier, dateert meestal van na 1800. In ouder behang is de maasstructuur van het schepraam te zien. Behang dat aan de achterzijde is bestempeld met een gekroond spiegelmonogram, komt uit Engeland en dateert uit de periode 1712-1836.

Druktechniek

Vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw wordt papierbehang in de cilinderstoommachine met dunne olieverven bedrukt. Voor die tijd worden de patronen via de blokdruktechniek aangebracht met pasteuze lijmverven, die een matte uitstraling hebben. Deze techniek is te herkennen aan de opstaande, verdikte randjes van elk kleurvak van het patroon.

Is de verf van het patroon in één richting geduwd of opgestuwd, dan gaat het om een vroege machinedruk, te dateren vanaf 1840. De opstuwing is veroorzaakt door de ronddraaiende drukcilinders die het patroon op het papier overbrengen. Omdat de opdruk bij de machinale productie sneller moet drogen, worden steeds dunnere verven op oliebasis gebruikt en is de stuwing van de verf op een gegeven moment niet meer zichtbaar.

Lopen de kleuren geleidelijk in elkaar over, dan is de irisé-techniek gebruikt, die vanaf 1820 ingang vindt. Bij deze blokdruktechniek,

FOTO J. BOHANI INTERIEUR RESTAURATIE

Behang uit de periode 1820-1830 in blokdruk op een gesatineerde ondergrond in een monument te Heeswijk

ontwikkeld in Wenen, worden meerdere kleuren in één keer op het behang aangebracht, waardoor de kleurovergangen subtieler zijn. Ook zijn zo schaduweffecten van bijvoorbeeld geplooid textiel natuurgetrouw weer te geven.

Negentiende-eeuws behang heeft vaak een gesatineerde ondergrond. Om dat effect te bereiken wordt geground behang op een marmeren ondergrond gelegd en bestrooid met fijn talkpoeder. Dan wordt het met ronde borstels zo lang geschuierd tot de ondergrond een zachte glans krijgt. Vanaf 1835 gebeurt het satineren machinaal.

Kleuren en pigmenten

Laboratoriumonderzoek van pigmenten kan soms tot exacte dateringen leiden. Zo is het pigment chromaatgeel in 1809 ontdekt. Het giftige, arseenhoudende Schweinfurter groen – ofwel Scheele's – wordt vanaf 1822 gebruikt tot het begin van de twintigste eeuw. Zelfs de behangsels van de bekende Engelse producent Morris zijn met Schweinfurter groen bedrukt tot begin twintigste eeuw. De toepassing van zinkwit dateert van na 1854 en het roze pigment fuchsine is een vondst uit 1859.

Patronen

De patronen op het behang veranderen continu. Telkens verschijnen er nieuwe en modieuze ontwerpen, maar er worden ook talloze kopieën van ouder behang gemaakt. Omdat heel wat patronen met kleinere of grotere variaties decennia of zelfs eeuwenlang in zwang blijven, is het bijna onmogelijk op basis daarvan concrete richtlijnen voor dateringen te geven.

Sierranden

Oud behang is meestal aan onder- en bovenkant afgewerkt met een sierrand, ook wel een border genoemd. Met de sierranden zijn contrasten in kleur, vorm en glanseffecten gecreëerd. Vóór 1840 zijn de randen soms wel vijftig centimeter breed. Rond het midden van de negentiende eeuw worden ze smaller, tot zo'n drie centimeter. Aan het einde van die eeuw zijn de sierranden weer vele centimeters breder.

Is er sprake van een machinaal vervaardigd papierbehang met een brede sierrand, dan dateert dat uit het laatste kwart van de negentiende of het eerste kwart van de twintigste eeuw. Dat geldt ook voor een vakverdeling op het behang van horizontale en verticale sierranden.

Dragers

Achttiende-eeuwse tengellatten zijn vaak breder en dikker dan die uit de tweede helft van de negentiende eeuw. In de achttiende eeuw wordt het raamwerk van tengellatten bespannen met linnen. Vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw gebruikt men vooral jute. Jute is te herkennen aan de dunne, sterke draden, die veel opener geweven worden dan linnen weefsels. Er zijn ook betengelingen die bestaan uit een weefsel van zowel jute als linnen.

De betengelingen worden tot ca. 1857 met gesmede spijkers vastgezet. Daarna komen de draadnagels die op grote schaal in ons land worden geproduceerd en toegepast. De zinken strips bij blinde kastdeuren worden vanaf omstreeks 1850 tot ver in de twintigste eeuw gebruikt.

Behoud

De beste manier om historisch papierbehang en betengeling te bewaren, is ze op hun plek te laten. Komt het behang tijdens werkzaamheden tevoorschijn, dan valt te overwegen het (deels) in het zicht te laten – bijvoorbeeld via een kijkluikje in een voorzetwand. Een en ander is natuurlijk afhankelijk van de cultuurhistorische waarde, het formaat en de staat van het behang en de praktische mogelijkheden en wensen van de eigenaar. Het is in ieder geval nuttig er foto's van te maken voor geïnteresseerden.

Als het behang niet ter plekke bewaard kan blijven, is het waardevol een representatief stuk als documentatiemateriaal te bewaren en eventueel na conservering in hetzelfde gebouw tentoon te stellen. Dit houdt ook de mogelijkheid open om het behang in de toekomst eventueel te reproduceren. Kleinere behangfragmenten

FOTO E. KOLDEWEIJ

Fragment van een roze gestreept papierbehang in een monument te Lisse. De roze kleurstof fuchsine geeft aan dat dit behang van na 1859 dateert

FOTO X/PAPIER

Bespanning van waarschijnlijk linnen, waar tussen 1830 en 1840 behang op geplakt is, kasteel Amerongen

kunnen aan het bouwdoos van het pand of aan het huisarchief worden toegevoegd in een zuurvrije doos of map met vermelding van de exacte vindplaats. Enkele gemeenten beheren een bouw-historisch depot waarin ze ook papierbehang opnemen. Wanneer het behang nergens bewaard kan worden, is er een mogelijkheid het over te dragen aan de Stichting Historische Behangsels en Wanddecoraties in Nederland (SHBW).

Bewaar liefst een stuk behang dat het 'rapport' van het patroon en de sierrand bevat; dat is de afstand waarop dezelfde details van een patroon terugkeren, zowel in de lengte als in de breedte. Bij een behangpakket zijn de rapporten niet zichtbaar en is het zaak een zo groot mogelijk stuk te bewaren. Schakel voor de zorgvul-dige verwijdering bij voorkeur een behangrestaurator in.

Omgevingsvergunning en subsidie

Historisch papierbehang kan belangrijk bijdragen aan de monu-mentale waarde van een monument. Herstel ervan is vanwege de kwetsbaarheid specialistisch werk. Ondeskundige reparaties kunnen tot onherstelbare schade leiden. Voor herstelwerk is dan ook vaak een omgevingsvergunning van de gemeente nodig. Specialistisch onderhoud, inspectie, onderzoek en analyse van

historisch papierbehang ter voorbereiding hiervan komen – voor zover het gaat om een vast interieuronderdeel van een rijksmonu-ment (een zogenoemd bestanddeel) van monumentale waarde – in beginsel in aanmerking voor subsidie in het kader van de instandhoudingsregeling.

Nuttige webadressen

- www.historischebehangsels.nl
- www.kb.nl/thema's/boekkunst en geïllustreerde boeken/sierpapier/de papierhistorische Collectie

Literatuur

- Harmanni, R., J.-M. van Braak & I. Strouken (2007). *Papieren Behang. Een rijke geschiedenis*. Utrecht: Nederlands Centrum voor Volkscultuur.
- Heesters, J.H.P. (1988). *Vier eeuwen behang. De geschiedenis van de wandbespanning in Nederland*. Delft: Delftse Universitaire Pers.
- Heijbroek, J.F. & T.C. Greven (1994). *Sierpapier, marmer-, brocaat- en sitspapier in Nederland*, Amsterdam: De Buitenkant.
- Koldewey, E. e.a. (1991). *Achter het behang. Vierhonderd jaar wanddecoratie in het Nederlandse binnenhuis*. Amsterdam: Simons & Partners.
- Maes, B., R. Harmanni & J.B. Bohan (2011). *Papierbehang: historie, conservering en restauratie*. Praktijkreeks Cultureel Erfgoed. Den Haag: Sdu.
- Stichting Historische Behangsels en Wanddecoraties in Nederland. Nieuwsbrief. 1992-heden.
- Storm van Leeuwen, J. (2004). *Sierpapieren schutbladen en omslagen in Nederland in de achttiende eeuw*. In C. Coppens e.a. (Red.). *E Codicibus Impressisque*. Opstellen over het boek in de Lage Landen voor Elly Cockx-Indestege III. Band Papier. Leuven: Peeters.
- Wisse, G. (2006). *Historisch papierbehang*. In A. de Naeyer, D. van Gemert, E. Verstrynghe (Red.). *Handboek onderhoud, renovatie, restauratie*, II.3, 28, 3-26. Mechelen: Wolters Kluwer.

Met dank aan: Judith Bohan, Bernice Crijns en Richard Harmanni.

Hebt u vragen?

Bel dan 033 – 421 7 456 of stuur een mail naar info@cultureelerfgoed.nl.
www.cultureelerfgoed.nl

Afbeeldingen: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, tenzij anders vermeld.

Aan deze uitgave kunnen geen rechten worden ontleend.

Oktober 2018

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Smallepad 5, 3811 MG Amersfoort.

Met kennis en advies geeft de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed de toekomst een verleden.